Reseberättelse från Vilnius

2026-09-03 – 2026-09-07

Tack vare ett resestipendium från Svensk biblioteksförening tillbringade jag några dagar i början av september i Vilnius, för att delta i den queera kulturfestivalen Kreivės. Bakgrunden till mitt deltagande hänger ihop med ett nätverksarbete som initierades 2023 mellan norska, svenska och finska organisationer med särskilt fokus på queert kulturarv - den svenska parten var Queerrörelsens Arkiv och Bibliotek (QRAB), där jag engagerat mig sedan organisationens grundande 2017. Med tvåårig finansiering från Nordisk lgbti-fond arrangerades konferenser i Helsingfors, Bergen och Göteborg för att dela erfarenheter och söka former för samverkan. Att den queera historien korsat gränser blev snabbt uppenbart, då vi såg hur aktivism, kärlek, flykt och vardag fått kroppar och tankar att röra sig mellan länderna. Och så klart inte bara mellan Norge, Sverige och Finland – till nätverket knöts tidigt den litauiska organisationen išgirsti, som nu arrangerar Kreivės-festivalen. När fondfinansieringen tog slut bestämdes att nätverket skulle fortsätta mötas vid konferenser, festivaler, läger och andra tillfällen dit det kan gå att ordna resor med andra medel.

Dagarna inleddes med ett koordineringsmöte för att uppdatera om våra respektive verksamheter och planera vidare för framtida samverkan. Från svenskt håll fanns även representanter från Arkivet för Rosa Brus, Homografiska Museet och The Unstraight Museum med, och dessutom historiker från Danmark och Lettland, som på sina respektive håll arbetat för att bygga infrastrukturer för queert kulturarvsarbete.

išgirstis lokaler består av en liten lägenhet i utkanten av staden. Utrymmena används kreativt, då kontor, terapimottagning, förvaring av arkivmaterial och möteslokal ska samsas. Rummet där vi nu samlades fungerade under festivalen också som utställningslokal - runtomkring oss hängde fotografier som visade personer i en queer vänkrets, tagna från första hälften av 1990-talet. I ett land där mycket av den levda queerhistorien är svårhittad kändes det som en speciell ära att direkt omges av dessa unika tidsdokument.

Förutsättningarna för det queerhistoriska arbetet skiljer sig åt mellan länderna - inte alla behöver få en liten lägenhet att bli multifunktionell. Men även statligt finansierade verksamheter som Skeivt Arkiv i Bergen och Arbetararkivet i Helsingfors (vars uppdrag inkluderar att bevara material från sociala rörelser, bland annat hbtqi-grupper) kunde berätta om ekonomiska svångremmar. Från Danmark rapporterades att Köpenhamns kommunfullmäktige i våras beslutade om att inleda arbetet för ett hbt-museum och -arkiv, men under budgetförhandlingarna hade dessa planer sedan fått skjutas på framtiden.

Med de resurser som finns till hands fortsätter dock arbetet, bland annat med en queerhistorisk månad - november - i Finland, digitisering av tidskrifter i Norge, forskningsprojekt kring tidiga kontakter mellan läderscenerna i Finland och Estland, och mycket annat. Många av de projekt som lyftes har mycket att vinna på det gränsöverskridande kontaktnätverk som vi som samlats bygger. Eftersom material spridits mellan länderna behöver vi också hjälpas åt att bevara och uppmärksamma de gemensamma historierna.

Efter vårt mer interna nätverksmöte var det dags att mjukstarta själva festivalen med en stadsvandring, guidad av historikern Rasa Navickaitė. Till ackompanjemang av regnskurar och diverse vägarbeten berättades om hur det litauiska queera communityt börjat ta plats under 1990-talet, om lesbisk trångboddhet, hur sovjetregimen använde sexualbrottsprocesser för att motverka politiska dissidenter, om rykten som kretsat runt landets första kvinnliga president, och mycket annat.

Festivalens huvudarena var kulturcentret SODAS 2123, där det under fredagskvällen bjöds på dragkings, affirmativa ritualer, kritik av lönearbetet och inte minst ett program med internationella kortfilmer. Trots bar, mingel och dans var det många som vaknade tidigt till lördagens symposium, då temat queert arkiverande och konst belystes och begrundades genom tre paneler, som förde samman samlingsarbetare, konstnärer och historiker i perspektivrika samtal. Något av en gemensam paroll för dagen formulerades av konsthistorikern Antti Kauppinen som menade att hellre än att lägga fokus på att försöka förstå om historiska dokument ”egentligen” är queera bör vi slå vakt om att insistera på att de inte ska antas vara straighta. Både den estniska historikern Rebeka Põldsam och den ukrainsklitauiske konstnären Anton Karyuk poängterade också att det konstnärliga levandegörandet av historiskt material inte bara innebär ett användande av samlingarna i bibliotek eller arkiv, utan också ofta fungerar

som reklampelare för dessa samlingar, som får nya målgrupper att hitta dem och i förlängningen också bidra till deras fortsatta uppbyggnad. Och återigen vävdes trådar om transnationell historia och solidaritet över gränserna samman, till exempel genom det stöd QueerMuzeum i Warszawa ger till ett belarusiskt queert exilarkiv, eller hur geopolitikens gränsdragningar tvingat konstnären Maria Kapajeva att föreställa sig, snarare än upptäcka, sin queera familjehistoria som gjorts otillgänglig bakom den ryska gränsen.

Under söndagen bjöd de svenska organisationerna in till miniutställningar och filmvisning i cinemateket Meno Avilys lokaler, där Homografiska Museet visade utvalda verk, The Unstraight Museum och Arkivet för Rosa Brus satte upp planscher som visade Stockholms queera historia respektive en rad platsspecifika ljudkonstverk, och QRAB presenterade det SAQMI-samproducerade dokumentärklippsprogramet Queer Moving History II. Publiken blev extra glada av att i några av filmerna få se yngre versioner av ett par av oss QRAB:are som de bekantat sig med under festivaldagarna! Just de kontakter som knöts var en stor behållning med besöket, och vi hoppas att de ska bära god frukt i framtida samarbeten och utbyten.

Erfarenheter och reflektioner från resan har också delats i en intervju med Västra Götalandsregionens biblioteksmagasin noll27 (https://www.vgregion.se/f/kulturforvaltningen/biblioteksutveckling/noll27/aktuella-nyheter/nationella-granser-har-inte-alltid-varit-sa-viktiga-i-queera-liv/) och en krönika publicerad på Svensk biblioteksförenings hemsida (https://biblioteksforeningen.se/nyheter/queer-historia-utan-granser/).

Olov Kriström